

DOI: 10.7251/GFP16254B

UDC: 339.944:334.763

Stručni rad*Datum prijema rada:*
26. maj 2016.*Datum prihvatanja rada:*
8. jun 2016.

Zajedničko ulaganje (joint venture) i tržišna konkurencija

Rezime: U savremenom poslovanju privrednih subjekata, kako na tržištu EU, tako i na drugim nacionalnim tržištima, sve se više koristi zajedničko ulaganje, kao oblik udruživanja privrednih subjekata. Za konkurencijsko pravo osnovno pitanje koje se postavlja je efekat koji na tržišnu konkurenciju ima takvo udruživanje privrednih subjekata. Efekti koje proizvode djelovanja zajedničkog ulaganja na tržišnu konkurenciju mogu biti pozitivni, što je slučaj kod inovativnosti, dostupnosti novih tehnologija, povećane efikasnosti, novih proizvoda i sl., ili negativni, što je slučaj kod podjele tržišta ili zatvaranja tržišta za nove tržišne učesnike. U evropskom pravu tržišne konkurencije postoji stav da veća mogućnost nastanka negativnog učinka na tržišnu konkurenciju postoji kada zajedničko ulaganje osnivaju stvarni ili potencijalni tržišni konkurenti. Zajedničko ulaganje može biti predmet ocjene organa za zaštitu konkurencije po dva osnova. Prvi osnov je zajedničkog ulaganja koje se ocjenjuje kao koncentracija privrednih subjekata, a drugi osnov je zajedničko ulaganje koje se ocjenjuje kao sporazum između privrednih subjekata. Ovaj rad baviće se sa oba ova osnova, dajući posebnu pažnju njihovom razgraničenju, kao i efektima koje imaju na tržišnu konkurenciju. Pored toga, rad će prikazati i pojasniti najčešće modalitete sporazuma o zajedničkom ulaganja, te ukazati na njihove razlike.

Ključne riječi: privredni subjekti, tržište, konkurencija, zajedničko ulaganje, koncentracija, sporazum, tržišni efekti.

Mr

Aleksandar Bogojević

Stručni savjetnik za konkurenciju, Konkurencijski savjet Bosne i Hercegovine, Kancelarija za konkurenciju Banja Luka i doktorand na Fakultetu pravnih nauka, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka
bogojevic.a@gmail.com

UVOD

Zajedničko ulaganje ili zajednički poduhvat (eng. *joint venture*) kao oblik udruživanja privrednih subjekata nastaje zaključivanjem ugovora kojim dva ili više privrednih subjekata udružuju svoja sredstva i svoj rad radi realizacije nekog posla, a dobit i gubitke iz tog posla snose podjednako, ako drugačije nije ugovoreno.¹ Preciznije rečeno to je ugovor kojim dva ili više privrednih subjekata udružuju svoju imovinu i rad radi ostvarenja unaprijed određenog poslovnog poduhvata, a nakon što se poslovni poduhvat ispuni, oni se razdružuju, s tim da saugovarači proporcionalno svom udjelu ili dogovoru dijele dobitak i snose gubitak.

¹ Schmitthoff, C. M. (1990). *The Law and Practice of International Trade*. London: Sweet & Maxwell, 9 edition, str. 338–342.

U literaturi se kao sinonim za zajedničko ulaganje često koristi izraz *joint venture*, koji dolazi iz američkog prava i odnosi se na pravnu tvorevinu koja je po svojoj prirodi ortakluk (eng. *partnership*) i koja je angažovana u zajedničkom ulaganju određene transakcije radi postizanja zajedničke dobiti. Gledano sa ekonomske tačke gledišta to je sporazum na osnovu kojeg dva ili više partnera/privredna subjekta preduzimaju neku ekonomsku aktivnost, čije izvršavanje zajednički kontrolišu.²

Ovaj ugovor vodi porijeklo iz anglosaksonskog prava, a danas je na različite načine prihvaćen u pojedinim pravnim sistemima. U nekim pravnim sistemima ugovor *joint venture* je poseban pravni institut, u nekima je to ugovor koji se izjednačava sa građanskim ili trgovačkim društvima, dok u nekim pravnim sistemima ima samo oblik korporativnog zajedničkog uloga, u obliku trgovačkog društva lica ili kapitala.³

Ugovor *joint venture*, kao posebna vrsta ugovora autonomnog prava ima dosta sličnosti sa građanskim (trgovačkim) ortaklukom, ali se od njega razlikuje po svom privremenom karakteru (za obavljanje jednog posla) i po tome da se ugovorom *joint venture* u većini slučajeva ne stvara novo pravno lice.⁴ Pored toga ugovor *joint venture* se odnosi na unaprijed određenu poslovnu operaciju čije je ostvarenje vezano na određeno vrijeme (makar i na više godina), dok ortakluk predstavlja zajedničko vođenje poslova koje se može odnositi na više segmenata njihove djelatnosti i u pravilu je trajan poslovni odnos.

Svrha *joint venture* povezivanja može biti ograničavanje konkurencije, ali i pokretanje korisnih privrednih funkcija. Osnovni motivi za zaključivanje ugovora *joint venture* su: kooperacija (poslovna saradnja u izvršenju zajedničkog ulaganja), sredstvo za izbjegavanje nekih ograničenja u poslovanju (npr. mjere protekcionizma domaće proizvodnje), sredstvo zajedničkog finansiranja ugovorenog ulaganja i sredstvo veze među članicama.⁵

Naše pozitivno pravo ne poznaje ustanovu ugovora *joint venture*, a ni ustanova građanskog ortakluka nije nešto posebno regulisana, pa se kod te ustanove primjenjuju pravna pravila predratnog prava, i to pravila Austrijskog građanskog zakonika, koji je dosta opširnije regulisao građanski ortakluk.⁶

OSNOVNE KARAKTERISTIKE I VRSTE ZAJEDNIČKIH ULAGANJA

Bez obzira na način nastanka i organizacijski oblik, osnovne karakteristike zajedničkih ulaganja su:

- Interesi privrednih subjekata koji učestvuju u ulaganju na početku udruživanja su istovrsni ili srodni;

² Vidi: <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/joint-ventures/Pages/joint-ventures.aspx>, 10.05.2016.

³ Stefanović, Z. (1998). Posao uz zajednički rizik – Joint venture. *Pravni život*, Beograd, 11/1998, str. 515–525.

⁴ Vasiljević, M. (1999). Privredna društva – domaće i uporedno pravo. Beograd: Udruženje pravika u privredi SR Jugoslavije, str. 506.

⁵ Langefeld–Wirth, K. (1990). Joint ventures im internationalen Wirtschaftsverkehr. *Hajdelberg: Recht und Wirtschaft*, s. 25–31.

⁶ Austrijski građanski zakonik (1811), čl. 1175–1215.

- Njihov nastanak je posljedica strateških odluka koje dugoročno utiču na ugovorne strane koje ih zaključuju;
- Svi privredni subjekti koji učestvuju u ulaganju zajednički kontrolišu ulaganje, odnosno zajednički upravljaju ulaganjem;
- Privredni subjekti učesnici u ulaganju ulažu određene resurse;
- Privredni subjekti učesnici u ulaganju učestvuju u podmiranju obaveza nastalih tim ulaganjem;
- Privredni subjekti učesnici u ulaganju učestvuju u poslovnom rezultatu zajedničkog ulaganja;
- Poslovanje zajedničkog ulaganja je na više nivoa povezano s poslovanjem privrednih subjekata koji učestvuju u ulaganju;
- Privredni subjekti učesnici u ulaganju zajednički nastupaju u poslovanju te zajednice prema trećim licima (privrednim subjektima).⁷

Zajedničko ulaganje se često poistovjećuje sa strateškim savezima, kao još jednom obliku udruživanja privrednih subjekata, koji predstavljaju koalicije stvorene sa svrhom ostvarivanja strateških poslovnih ciljeva.⁸

Zajedničko ulaganje je složeniji organizacioni oblik u odnosu na strateški savez, jer se međusobne obaveze i prava privrednih subjekata učesnika u ulaganju moraju detaljno regulisati ugovorom o zajedničkom ulaganju, nevezano za oblik zajedničkog ulaganja. Međutim, uz neka izuzeća i specifičnosti, obilježja strateških saveza primjenjiva su i na zajednička ulaganja kao njihova podvrsta.

U literaturi se zajednička ulaganja različito klasificiraju. Iako nije moguće navesti sve vrste zajedničkih ulaganja, ovdje će se navesti najčešće podjele.

Prema pravnom obliku - na zajednička ulaganja sa vlasničkim ulogom i na ugovorna zajednička ulaganja, kao dvije osnovne vrste zajedničkih ulaganja.

Zajednička ulaganja sa vlasničkim ulogom nazivaju se još i inkorporirana zajednička ulaganja (eng. *incorporated joint ventures*), a odnose se na kapitalno povezivanje dva ili više privrednih subjekata, s tim da je trajnost poslovanja njihova osnovna karakteristika. Ugovor o zajedničkom ulaganju postoji kada ugovorne strane stiču prava koja proizlaze iz njihovih uloga u zajedničkom ulaganju, te kada za ostvarenje ciljeva odluče osnovati poseban privredni subjekt. Ovakvim udruživanjem stvaraju se zajednička sredstva koja se sastoje od uloga svakog od ugovornih partnera. U ovakvoj ugovornoj vezi partneri više nemaju pravo vlasništva nad svojim ulogom već stiču upravljačka i imovinska prava u novom privrednom subjektu.⁹

Ugovorna zajednička ulaganja ne podrazumjevaju kapitalno povezivanje i traju naj-

⁷ Grubišić, M. (2008). Parametri ocjene uspješnosti zajedničkih poduhvata. Magistarski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 9 i 10.

⁸ Tipurić, D., & Markulin, G. (2002). Strateški savezi, Suradnjom poduzeća do konkurentne prednosti. Zagreb: Sinergija, str. 11.

⁹ Vukmir, B. (1994). Ugovori o zajedničkim ulaganjima. Zagreb: Informator, str.31.

češće do ispunjenja ciljeva definisanih ugovorom, odnosno do završetka nekog projekta (npr. izvođenje građevinskih projekata, projekata istraživanja i razvoja i sl.). U ovom slučaju se radi o ugovornom obveznom odnosu, kojim ne dolazi do osnivanja posebnog privrednog subjekta u koji članovi ulažu svoje uloge, ali se ugovorne strane slažu oko toga da žele postići zajednički cilj, uz zajedničko upravljanje, kontrolu i rizik. Zbog činjenice da kod ugovornih zajedničkih ulaganja nije nastao poseban privredni subjekt, odnosno pravno lice, proizlaze brojni pravni učinci. Ulozi koje članovi daju u zajednicu ne postaju imovina te zajednice. U odnosu prema trećim licima sami članovi su nosioci prava i dužnosti, dok zajednički sklapaju ugovore s trećim licima. Ugovorna zajednička ulaganja po prirodi stvari ne mogu biti stranka u postupku, niti mogu biti ni nosioci prava na patent, žig, licencu, kao i zemljišno-knjižnih prava, jer nemaju pravnu sposobnost.

Prema identitetu privrednih subjekata (lica) učesnika u zajedničkom ulaganju - na ulaganja sa poznatim članovima i ulaganja sa tajnim članovima.

Kada su članovi zajedničkog ulaganja tajni, uglavnom se radi o finansijerima koji ne žele otkriti svoj identitet. Zajednička ulaganja sa tajnim članovima su rijetka pojava i češće se pojavljuju kod ulaganja rizičnog kapitala.

Prema poslovnom sjedištu privrednih subjekata učesnika u zajedničkom ulaganju - na domaće i međunarodne.

Kada zajednička ulaganja privrednih subjekata nastaju u granicama jedne (domaće) države, takva ulaganja nazivamo domaćim. Zajednička ulaganja koja nastaju udruživanjem privrednih subjekata iz dvije ili više država nazivaju se međunarodnim zajedničkim ulaganjima (eng. *international joint ventures*). Oni su zbog regulatornih, političkih i kulturoloških razlika složeniji od domaćih zajedničkih ulaganja. U slučaju da zajednička ulaganja nastanu između privrednih subjekata sa različitih kontinenata, tada se međunarodna zajednička ulaganja još nazivaju i prekomorskim zajedničkim ulaganjima (eng. *overseas joint ventures*).

Prema ekonomskoj razvijenosti države u kojoj je sjedište zajedničkog ulaganja - na zajednička ulaganja u razvijenim državama i zajednička ulaganja u nerazvijenim državama, odnosno državama u razvoju.

Prema vrsti uloga koji privredni subjekti unose u zajedničko ulaganje - na materijalna i nematerijalna ulaganja.

Ulozi privrednih subjekata učesnika u zajedničkim ulaganjima mogu se razlikovati po vrsti uložene imovine, koja može imati materijalnu ili nematerijalnu vrijednost. Svrha ove podjele je mogućnost računovodstvenog evidentiranja uloga privrednih subjekata učesnika u ulaganju. Ovdje se javlja problem kod uloga koji ne mogu da se evidentiraju bilansno, jer je jako teško procijeniti njihovu vrijednosti, što je npr. slučaj procjene vrijednosti uloženog znanja i vještina zaposlenih (eng. *tacit knowledge, know-how*). Zbog toga se zajednička ulaganja prema vrsti uložene imovine dijele na ona sa finansijskim ulogom ili ulaganjem u

kapitalu, ulogom u nepokretnim i pokretnim stvarima ili ulaganjem materijalne imovine, ulogom u pravima, znanju, vještinama, ili ulaganjem u nematerijalnoj imovini, te ulaganja sa kombinovanim ulozima, koja su i najčešća.¹⁰

Prema veličini uloga pojedinih privrednih subjekata učesnika u zajedničkom **ulaganju** - na zajednička ulaganja sa istim i zajednička ulaganja sa različitim udjelima.

Pored toga što se razlikuju po vrsti, ulozi se mogu razlikovati i po visini uloga pojedinog privrednog subjekta učesnika u zajedničkom ulaganju. Tako se u praksi susreću potpuno jednaki ulozi privrednih subjekata učesnika u zajedničkom ulaganju, kao i ulozi različitih veličina. Zajedničko ulaganje sa potpuno jednakim ulozima je često nefunkcionalan oblik, jer kad oba ortaka imaju jednaku snagu u toj zajednici, često dolazi do blokade u vođenju poslova i upravljanju. Kod zajedničkog ulaganja sa različitim ulozima, ulaganja mogu biti sa većinskim i sa manjinskim učešćem. Ovaj oblik bolje funkcioniše, jer član sa većinskim učešćem najčešće ima i prevladavajući uticaj u vođenju poslova i upravljanju, bez problema oko blokade članova sa manjinskim učešćem.

Prema vrsti kontrole nad zajedničkim ulaganjem - na zajednički kontrolisane privredne subjekte, zajednički kontrolisane djelatnosti i zajednički kontrolisanu imovinu.

Podjelu zajedničkih ulaganja prema vrsti kontrole nad ulaganjem usvojio je Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (eng. *International Accounting Standards Board – IASB*) u Međunarodnom računovodstvenom standardu broj 31¹¹ – Interesi u zajedničkim ulaganjima. Ova podjela se koristi kao polazna tačka za računovodstveno evidentiranje interesa učesnika u zajedničkom ulaganju.

Zajednički kontrolisane djelatnosti ili operacije (eng. *jointly controlled operations*) su vrsta ulaganja koja podrazumjeva zajedničku upotrebu imovine ili drugih resursa privrednih subjekata koji učestvuju u ulaganju, bez nastanka novog privrednog subjekta. Uz redovno poslovanje privrednih subjekata učesnika u zajedničkom ulaganju, uporedo se odvija i poslovanje definisano ugovorom o zajedničkom ulaganju, pri čemu svaki privredni subjekt učesnik u ulaganju koristi svoju imovinu i podmiruje svoje obaveze, te vodi brigu o svom finansiranju. Ovaj oblik ulaganja u svojoj osnovi je ugovorno zajedničko ulaganje, kod kojeg privredni subjekti koji učestvuju u ulaganju pojedinačno, svaki za sebe, učestvuju u različitim fazama proizvodnog procesa.¹²

Zajednički kontrolisana imovina (eng. *jointly controlled assets*) pretpostavlja postojanje zajedničke kontrole, koja se često zasniva na zajedničkom vla-

¹⁰ Grubišić, M. (2008), op.cit., str.11.

¹¹ International Accounting Standard 36. EC staff consolidated version as of 24.03.2010.

¹² Ibid.

sništvu nad imovinom u zajedničkom ulaganju. Učesnici u ulaganju učestvuju u pravima i obavezama zajedničkog ulaganja u skladu sa svojim udjelom, odnosno u skladu sa uslovima utvrđenim ugovorom o zajedničkom ulaganja. Ovaj oblik zajedničkog ulaganja u praksi se najčešće pojavljuje kao ugovorni.

Zajednički kontrolisani privredni subjekti (eng. *jointly controlled entities*) označavaju privredne subjekte koji nastaju promjenom vlasničke strukture u postojećem ili postojećim privrednim subjektima, u skladu sa ugovorom o zajedničkom ulaganju. Varijante pravne forme zajedničkih ulaganja povezanih kapitalom mogu biti sve forme dozvoljene zakonodavstvom države sjedišta zajedničkog ulaganja. Zajednički kontrolisan subjekt izjednačen je sa bilo kojim drugim pravnim subjektom, pri čemu između privrednih subjekata učesnika u zajedničkom ulaganju postoji ugovorni odnos kojim se uspostavlja zajednička kontrola nad poslovanjem privrednog subjekta produkta zajedničkog ulaganja.¹³

Prema vlasniku zajedničkog ulaganja (u slučaju povezanih društava prema krajnjem vlasniku) - na privatno–privatne, javno–privatne i javno–javne.

Vlasnik uloga u zajedničkom ulaganju, odnosno krajnji vlasnik privrednog subjekta učesnika u ulaganju, može biti iz javnog ili privatnog sektora. Zbog različitosti koje se vezuju za javni i privatni sektor u slučaju kombinacije između javnog i privatnog sektora koristi se i termin javno–privatno partnerstvo (eng. *public–private partnership*).¹⁴

Prema povezanosti između djelatnosti učesnika u zajedničkom ulaganju u proizvodno-distributivnom lancu dodatne vrijednosti - na horizontalne i vertikalne.

Zajednička ulaganja prema povezanosti djelatnosti u lancu dodatne vrijednosti su u stvari sinonim za zajednički kontrolisane djelatnosti, ali samo ako se radi o ugovornom zajedničkom ulaganju. Vertikalna zajednička ulaganja (eng. *vertical joint ventures*) predstavljaju povezivanje djelatnosti učesnika u ulaganju u vertikalnom nizu lanca dodatne vrijednosti, odnosno povezivanje privrednih subjekata koji posluju na različitim nivoima proizvodnog ili distribucijskog lanca. Horizontalna zajednička ulaganja (eng. *horizontal joint ventures*) podrazumjevaju povezivanje jednakih ili vrlo sličnih djelatnosti privrednih subjekata učesnika u ulaganju u horizontalnom nizu lanca dodatne vrijednosti, obično radi smanjenja troškova i postizanja ekonomije razmjera.¹⁵ Postoje i kombinacija horizontalnih i vertikalnih zajedničkih ulaganja, a nazivaju se konglomerati.

Prema djelatnosti učesnika u ulaganju ili djelatnosti zajedničkog ulaganja - zajednička ulaganja mogu biti u određena vrstom djelatnosti učesnika ili vrstom djelatnosti koju će obavljati zajedničko ulaganje.

¹³ Ibid., 12.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

Podjela zajedničkih ulaganja prema vrsti djelatnosti najčešće ukazuje na neku od djelatnosti koju privredni subjekti učesnici u ulaganju obavljaju, ili na djelatnost koju obavlja njihovo zajedničko ulaganje. Ovakva zajednička ulaganja imamo u djelatnostima telekomunikacija, energetike, osiguranja, bankarstva, građevinarstva i sl.

Prema svrsi zbog koje se udružuju učesnici u zajedničkom ulaganju - zajednička ulaganja se dijele u skladu sa krajnjom svrhom određenom od strane učesnika u ulaganju.

Svrhu nastanka zajedničkog ulaganja određuje djelatnost zajedničkog ulaganja, pa se shodno tome u praksi sreću zajednička ulaganja čija je svrha nastanka zajednička proizvodnja (eng. *production joint ventures*), zajedničko istraživanje i razvoj (eng. *R&D joint ventures*), razmjena tehnologija (eng. *technology joint ventures*), zajedničko finansiranje (eng. *bank syndicate*), izgradnja kapitalnih infrastrukturnih objekata (eng. *construction joint venture*) i sl.¹⁶

Pored ove klasifikacije zajedničkih ulaganja često spominjana je i klasifikacija Organizacije za industrijski razvoj Ujedinjenih nacija¹⁷, prema kojoj se razlikuju:

- Ugovorna zajednička ulaganja ili konzorcijumi (eng. *contractual joint ventures, consortia*);
- Javno–privatna partnerstva, koja se nazivaju mješovitim zajedničkim ulaganjima ili ulaganjima zaključenim radi saradnje (eng. *cooperative joint ventures, mixed joint ventures*), kod kojih kontrolu ima samo jedan učesnik u ulaganju;
- Zajednička ulaganja za restrukturiranje (eng. *restructuring joint ventures*) koje zaključuju privredni subjekti iz razvijenih zemalja radi restrukturiranja nekog segmenta svog poslovanja;
- Inkorporirana (povezana kapitalom) zajednička ulaganja.

ZAJEDNIČKA ULAGANJA U PRAVU KONKURENCIJE

Zajedničko ulaganje je oblik povezivanja privrednih subjekata kojim nastaje privredni entitet koji može imati svojstvo pravnog lica, ali ne mora i koji ima veoma mali broj konstantnih elemenata koji nisu dovoljni da se na osnovu njih unaprijed i generalno odredi odnos prava konkurencije prema njima. Takav entitet može obavljati pomoćne funkcije za svoje osnivače, ili se može samostalno baviti privrednom djelatnošću, kao i kombinovati vršenje tih djelatnosti. Osnivači entiteta mogu aktivno i pasivno kontrolisati njegov rad, u smislu njegove veće ili manje samostalnosti.

Zajednička ulaganja u pravu konkurencije se pojavljuju u dva oblika, kao zajedničko ulaganje sa potpunim funkcijama (koncentracije) i zajedničko ulaganje sa ciljem zajedničke koordinacije tržišnih aktivnosti (sporazumi). Oba ova oblika mogu imati negativan uticaj na tržišnu konkurenciju, pa tako mogu biti i predmetom ocjene dopuštenosti takvog ulaganja od strane tijela za zaštitu tržišne konkurencije.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Annual Report 2006. United Nations Industrial Development Organization – UNIDO, 44.

Zajedničko ulaganje sa potpunim funkcijama (eng. full-function joint ventures) u pravo EU uvedeno je Regulativom EZ br. 1310/97¹⁸, kojom je izmjenjena Regulativa Savjeta EEZ br. 4064/89 o kontroli koncentracija između privrednih subjekata¹⁹.

Zajedničko ulaganje sa potpunim funkcijama postoji samo u slučaju kada je privredni subjekt nastao zajedničkim ulaganjem sposoban da samostalno funkcionira na tržištu. Sposobnost samostalnog funkcionisanja tako nastalog privrednog subjekta cjeniti se na osnovu više kriterijuma: delatnosti kojom će se zajednički privredni subjekt baviti, raspoloživih finansijskih i materijalnih sredstava, načina upravljanja privrednim subjektom, kao i stepena zavisnosti od privrednog subjekta osnivača.²⁰

Zajednički privredni subjekt treba imati dovoljno finansijskih sredstava za obavljanje delatnosti za koju je osnovan, pa u skladu s tim može imati pravo vlasništva na stvarima ili na pravima potrebnim za obavljanje delatnosti, a dovoljno je i da ima samo pravo korišćenja po nekom osnovu, npr. pravo korišćenja određenih stvari po osnovu ugovora o zakupu.

Zajednički privredni subjekt mora imati zasebnu upravu koja će samostalno upravljati privrednim subjektom i donositi značajne odluke vezane za tržišnu politiku u smislu određivanja dobavljača, obima proizvodnje, odnosa ponude i potražnje, visine cijena i slično. Konstatacija da zajedničko društvo ima samostalnu upravu, ostaje bez obzira što privredni subjekti osnivači zadržavaju svoj uticaj u pogledu imenovanja članova uprave i što imaju uticaj na donošenje određenih strateških odluka.

Zajednički privredni subjekt je u početku više zavisn od privrednih subjekata osnivača, u smislu da koristi njihove resurse ili preko njih izlazi na tržište, a kada se dokaže da je protekom vremena ta zavisnost značajno umanjena, smatraće se da zajednički privredni subjekt ima potpune funkcije.²¹

U slučaju veće ekonomske zavisnosti koja traje duži vremenski period, procjena da li se radi o zajedničkom privrednom subjektu sa potpunim funkcijama, utvrđuje se primjenom različitih kriterijuma u zavisnost da li zajednički privredni subjekt posluje na vertikalnim ili horizontalnim tržištima u odnosu na privredne subjekte osnivače.

Kada zajednički privredni subjekt plasira svoje proizvode preko privrednih subjekata osnivača, cjeniti se koliki je udio privrednih subjekata osnivača u ukupnoj prodaji robe koju proizvodi zajednički privredni subjekt, jer što je veći udio u prodaji, veća je i zavisnost

¹⁸ Regulativa Savjeta EZ br. 1310/97. Službene novine Evropske unije, O.J. L 180, 9.7.1997.

¹⁹ Regulativa Savjeta EEZ br. 4064/89 od 21. decembra 1989. godine o kontroli koncentracija između privrednih subjekata – Regulativa 4064/89. Službene novine Evropske unije, O.J. L 395, 30.12.1989.

²⁰ Marković–Bajalović, D. (2008). Pojam koncentracije privrednih društava. Pravo i politika, Fakultet za evropske pravno–političke studije Beograd, Centar za naučno istraživački rad, transfer znanja i izdavačku djelatnost Novi Sad–Sremska Kamenica, 2/2008, str. 67.

²¹ Komisija EU uzima da je rok od tri godine dovoljan da zajedničko društvo postane ekonomski nezavisno; Vidi: Slučaj Komisije EU, RSB/Tenex/Fuel Logistic, IV/M 904, 1997.

zajedničkog privrednog subjekta od privrednih subjekata osnivača.²² Zajednički privredni subjekt smatrat će se ekonomski samostalan i u slučaju kada u većoj mjeri plasira svoju proizvodnju preko privrednih subjekata osnivača, ako prodaju obavlja pod redovnim komercijalnim uslovima.

Odluka da li je zajednički privredni subjekt ekonomski samostalan u slučaju kada je zajednički privredni subjekt na nishodnom tržištu (prerada i dorada proizvoda, ugradnja komponenti i sl.) od privrednog subjekata osnivača, donosi se na osnovu srazmjera učešća privrednog subjekata osnivača u snabdjevanju zajedničkog privrednog subjekta i procenta vrijednosti koju zajednički privredni subjekt unosi u proizvode privrednih subjekata osnivača.

U slučaju sticanja zajedničke kontrole dva ili više privrednih subjekata nad već postojećim privrednim subjektom, pretpostavlja se da se u tom slučaju radi o zajedničkom privrednom subjektu sa potpunim funkcijama.

Zajedničko ulaganje sa ciljem zajedničke koordinacije tržišnih aktivnosti (kooperativna zajednička ulaganja) je oblik zajedničkog ulaganja koji čine strateški savezi ili alijanse (eng. *strategic alliances*), koji u najširem smislu, podrazumijevaju ugovorne oblike udruživanja dva ili više privrednih društava, gdje za razliku od zajedničkog ulaganja sa potpunim funkcijama nema kapitalnog povezivanja privrednih subjekata, niti postoji trajnost i kontinuitet poslovanja.

Zajedničko ulaganje koje čine strateški savezi, za razliku od zajedničkog ulaganja sa potpunim funkcijama, ne uključuje veći angažman resursa privrednih subjekata osnivača, a odluke koje se donose na nivou zajedničkog ulaganja mogu biti donesene i od strane jednog osnivača, onosno ne moraju biti rezultat zajedničke odluke privrednih subjekata osnivača.

Termin "strateški savez" sastoji se iz dva pojma: pojam "savez" predstavlja međusobnu vezu i/ili saradnju između dva ili više subjekata, i nije samo primjenjiv na privredne subjekte, dok pojam "strateški" upućuje na stratešku odluku koja se donosi na najvišem nivou upravljanja nekim privrednim subjektom. Sve strateške odluke, pa tako i odluke o strateškim savezima, najčešće su vezane uz ostvarenje dugoročnih ciljeva privrednih subjekata i često čine radikalnu promjenu u postojećem načinu poslovanja.

Uz pojam strateški savez uvijek se vezuje neki zajednički cilj ili koordinacija određenih poslovnih aktivnosti privrednih subjekata prema trećim privrednim subjektima, pri čemu privredni subjekti osnivači nastavljaju da samostalno odlučuju o dijelovima poslovanja na koja se ugovor o strateškom savezu ne odnosi. Sinonimi za strateške saveze su strateška partnerstva, ugovori o zajedničkoj saradnji, klasteri, umrežavanja i drugo. U zajednička ulaganja, kao strateške saveze spadaju: ugovori o licenciranju, ugovori o distribuciji, ugovori o franšizama, ugovori o zajedničkom marketingu, ugovori o zajedničkom upravljanju, kao i ostali ugovori o zajedničkoj saradnji ili udruživanju interesa.

²² Marković–Bajalović, D. (2008), op.cit., str. 68.

ZAJEDNIČKO ULAGANJE I ZAŠTITA KONKURENCIJE

Zajedničko ulaganje može biti veoma interesantno sa aspekta zaštite tržišne konkurencije. U praksi se često javlja problem oko razdvajanja zajedničkih ulaganja koja podpadaju pod pravila o koncentracijama privrednih subjekata (zajedničko ulaganje sa potpunim funkcijama) i zajedničkih ulaganja koja potpadaju pod pravila o zabranjenim sporazumima (zajedničko ulaganje sa ciljem zajedničke koordinacije tržišnih aktivnosti). Kada organ za zaštitu konkurencije ocjenjuje ugovor *joint venture*, potrebno je da prvo utvrdi da li je riječ o obliku zajedničkog ulaganja koji se ocjenjuje kao koncentracija privrednih subjekata ili obliku zajedničkog ulaganja koji se ocjenjuje kao sporazum privrednih subjekata.

U skladu sa navedenim zajednička ulaganja u pravu konkurencije mogu se podijeliti na koncentrativna zajednička ulaganja kojima se stvara novi nezavisan privredni subjekt čije će poslovanje biti trajnijeg karaktera i kooperativna zajednička ulaganja koja imaju za cilj ili posljedicu koordinaciju konkurentskih odnosa između privrednih subjekata, koji pri tom ostaju i dalje samostalni. Ova podjela je preuzeta iz njemačkog prava konkurencije, gdje se koncentrativnim zajedničkim privrednim subjektima smatraju oni subjekti koji ostvaruju sve proizvodne i prometne funkcije (kupovina, proizvodnja, prodaja), dok se kooperativnim zajedničkim ulaganjima smatraju funkcionalne zajednice koje dopunjuju djelatnosti osnivača i imaju samo pomoćnu ulogu.²³

Organ za zaštitu tržišne konkurencije, prilikom utvrđivanja o kojoj se vrsti zajedničkog ulaganja radi, posebno mora da vodi računa o tome da li privredni subjekti koji vrše zajedničku kontrolu u značajnoj mjeri nastavljaju da obavljaju svoju poslovnu djelatnost na istom tržištu (ushodnom ili nishodnom) ili na tržištu koje je blisko povezano sa tržištem na kojem djeluje zajednički privredni subjekt, kao i o tome da li zajedničko ulaganje ima za direktnu posljedicu takvu koordinaciju odnosa privrednih subjekata učesnika u ulaganju, koje im omogućuje uklanjanje konkurencije na relevantnom tržištu.²⁴

Problem u vezi sa koncentrativnim zajedničkim ulaganjima, može se pojaviti ukoliko nakon osnivanja novog privrednog subjekta kombinovani uticaj matičnih privrednih subjekata i novoosnovanog privrednog subjekta ima značaja za tržišnu konkurenciju. To praktično znači da bi osnivanje novog privrednog subjekta u drugoj delatnosti bilo potpuno bez značaja za pravo konkurencije, ali bi osnivanje novog u istoj delatnosti dovelo do koncentracije koja bi mogla da ugrozi tržišne slobode. Ovo znači da se pravni režim kontrole i ocjene zajedničkih ulaganja od strane tijela za zaštitu tržišne konkurencije primjenjuje samo na koncentrativna zajednička ulaganja koja su iste ili slične djelatnosti.

Prema odredbama EU o kontroli koncentracija između privrednih subjekata koncentracije mogu biti: a) fuzije privrednih subjekata (eng. *merger*), b) sticanja izravne ili neizravne kontrole nad cijelim ili dijelom privrednog subjekta, (eng. *acquisition*) i c) određeni oblici zajedničkih ulaganja čiji je rezultat stvaranje novog privrednog subjekta.²⁵ Da

²³ Marković–Bajalović, D. (2000). Tržišna moć preduzeća i antimonopolsko pravo. Beograd: Službeni list SRJ, str. 280.

²⁴ Varga, S. (2006). Pravo konkurencije. Novi Sad: Privredna akademija, str. 119.

²⁵ **Regulativa savjeta EZ br. 139/2004 od 20. januara 2004. godine o kontroli koncentracija između privrednih subjekata** – Regulativa 139/2004. Službene novine Evropske unije, O.J. L

bi se ugovor *joint venture* smatrao koncentracijom mora postojati zajednička kontrola nad ciljnim privrednim subjektom i trajno izvršavanje svih funkcija nezavisnog privrednog subjekta.²⁶

Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine²⁷ odredbama člana 12. stav 1. tačka c) i stav 3. tačka c) propisuje da se koncentracijom smatra i zajedničko ulaganje na dugoročnoj osnovi, dva ili više nezavisnih privrednih subjekata, koje djeluje kao nezavisan privredni subjekt, dok se koncentracijom ne smatra zajedničko ulaganje koje za cilj ima koordinaciju tržišnih aktivnosti dva ili više privrednih subjekata koji zadržavaju svoju nezavisnost.

Druga vrsta zajedničkih ulaganja interesantna za zaštitu tržišne konkurencije su koordinativna ulaganja koja imaju obilježja zabranjenih sporazuma između privrednih subjekata. Specifičnost zajedničkog ulaganja kao sporazuma je u tome što je najčešće riječ o obliku aktivnosti zajedničkog ulaganja koji je uglavnom ograničen na distribuciju ili prodaju proizvoda privrednih subjekata osnivača. Neki autori smatraju da je za utvrđivanje postojanja koordinativnog zajedničkog ulaganja potrebno utvrditi da li privredni subjekti osnivači ostaju na istom ili susjednom tržištu i da li koordinacija kao direktna posljedica osnivanja zajedničkog ulaganja može dovesti do ograničavanja tržišne konkurencije.²⁸

Pravni režim koncentracija privrednih subjekata puno je blaži od pravnog režima zabranjenih sporazuma (najčešće kartelnih) između privrednih subjekata, što je i razumljivo s obzirom na smisao i svrhu zbog koje se zaključuju. Karteli su tajni, zabranjeni sporazumi između tržišnih konkurenata čija je svrha ograničavanje ili potpuno isključivanje tržišne konkurencije radi ostvarivanja profita i osiguranja položaja na tržištu i kao takvi predstavljaju teška ograničenja tržišne konkurencije. Iako, se zabranjeni sporazumi mogu sresti na oba nivoa proizvodno distributivnog lanca (horizontalni i vertikalni), najčešći i najopasniji su horizontalni sporazumi. Karteli spadaju u horizontalne sporazume, odnosno sporazume između privrednih subjekata koji posluju na istom nivou proizvodnje i distribucije.

Zabranjeni sporazumi definisani su odredbama člana 101. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije²⁹, kojima se zabranjuju svi sporazumi i druga tajna i prikrivena djelovanja između privrednih subjekata koja ograničavaju tržišnu konkurenciju i utiču na trgovinu između država članica EU.

Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine zabranjuje sve sporazume između privrednih subjekata koji za cilj i posljedicu imaju sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije na relevantnom tržištu, a koji se odnose na: utvrđivanje kupovnih i prodajnih cijena ili bilo kojih drugih trgovinskih uslova; ograničavanje i kontrolu proi-

---

24/1, 29.1.2004, čl. 3.

²⁶ Kapural, M. (2008). Razgraničenje zajedničkog poduhvata (engl. Joint venture) kao koncentracije i kao sporazuma u pravu tržišnog natjecanja. Pravo i porezi (RRF), Zagreb, 7/2008, str. 73.

²⁷ Zakon o konkurenciji. Službeni glasnik BiH, br.48/05, 76/07 i 80/09.

²⁸ Van Bael & Bellis (2007). Competition law of the European Community. Kluwer law International, 832.

²⁹ Ugovor o funkcionisanju Evropske unije (prečišćen tekst). Službene novine Evropske unije, O.J. C 115/47, 9.5.2008.

zvodnje, tržišta, tehničkog razvoja ili ulaganja; podjelu tržišta ili izvora snabdjevanja; primjenu različitih uslova za identične transakcije s drugim privrednim subjektima, dovodeći ih u nepovoljan položaj u odnosu na konkurenciju; zaključivanje takvih sporazuma kojima se druga strana uslovljava da prihvati dodatne obaveze koje po svojoj prirodi ili običajima u trgovini nisu u vezi s predmetom sporazuma.³⁰

Pravo konkurencije EU nudi dvije moguće alternative za određivanje pojma *joint venture*: kao kartelnog sporazuma ili kao koncentracije privrednih subjekata, što se u praksi pokazalo nesprovodivo. Propisivanjem da će se elementi koncentracije u *joint venture* cjeniti prema kriterijuma predviđenim za koncentracije, a elementi kooperativnog prema kriterijumima za kartelne sporazume, navodi na zaključak da pravno razlikovanje kartelnih sporazuma i koncentracija privrednih subjekata nije zasnovano sa ekonomske tačke gledišta.³¹ Kriteriji za razgraničenje navedenih oblika zajedničkog ulaganja, odnosno zajedničkih ulaganja koji se smatraju koncentracijom privrednih subjekata i zajedničkih ulaganja koja imaju obilježja sporazuma u pravu konkurencije EU utvrđeni su uglavnom obavijestima i odlukama Evropske komisije, te u manjoj mjeri pravnim tumačenjem u presudama prvoga stepena Suda Evropske unije i Evropskog suda pravde.³²

Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine, kao i podzakonski propisi koji su na osnovu njega doneseni, osim direktnog određenja pojma zajedničkog ulaganja, ne sadrže odredbe koje bi definisale kriterijume za razgraničenja zajedničkih ulaganja na koncentracije i na sporazume privrednih subjekata. I pored toga što je pravo konkurencije Bosne i Hercegovine još u razvojnoj fazi, ovakav nedostatak može imati uticaja na efikasnost kontrole i ocjene zajedničkih ulaganja.

ZAKLJUČAK

Zdrava tržišna konkurencija bitan je faktor privrednog razvoja svake države. Pod uticajem konkurencije privredni subjekti se podstiču na međusobno takmičenje radi privlačenja što većeg broja potrošača svojih proizvoda i usluga, što opet kao krajnji rezultat donosi korist potrošačima u vidu nižih cijena, većeg kvaliteta i većeg izbora roba i usluga.

Na stanje tržišne konkurencije veliki uticaj mogu imati zajednička ulaganja privrednih subjekata, kao jedan od češćih oblika strateških partnerstava sa tendencijom daljeg rasta. Svrha zajedničkog ulaganja može biti stimulisanje privrednog rasta, ali i mogućnost dobijanja konkurentne prednosti između privrednih subjekata koji učestvuju na relevantnom tržištu. Pored obrazlaganja pojma i vrsta zajedničkog ulaganja suština ovog rada bavi se upravo sa uzrocima i posljedicama nastanka konkurentskih prednosti do koji je došlo zajedničkim ulaganjem. Zajedničko ulaganje kojim se privredni subjekti udružuju u svrhu formiranja novog privrednog subjekta ili zaključivanja zabranjenog sporazuma, može dovesti do negativnih posljedica na tržišnu konkurenciju. Odnos između zajedničkih ulaganja i tržišne konkurencije bitan je sa gledišta organa koji provode zaštitu tržišne kon-

³⁰ Zakon o konkurenciji, čl. 4, st. 1.

³¹ Marković–Bajalović, D. (2000). Joint venture u pravu konkurencije EU. Pravo i privreda, Beograd, 37 (5–8)/2000, str. 781–792.

³² Vidi: Odluka Evropskog suda pravde 107/82 AEG–Telefunken vs. European Commission, ECR 1351, 25.10.1983.

kurencije, upravo zbog zajedničkih ulaganja koja uzrokuju te negativne posljedice.

Kod definisanja uticaja zajedničkog ulaganja na tržišnu konkurenciju na relevantnom tržištu bitno je utvrditi o kojem je obliku zajedničkog ulaganja riječ, odnosno je li riječ o koncentraciji ili sporazumu privrednih subjekata. Ovo je posebno značajno zbog pravne sigurnosti privrednih subjekata, ali i zbog posticanja osnivanja zajedničkog ulaganja kao oblika udruživanja privrednih subjekata koje ima pozitivne efekte na tržišnu konkurenciju. S druge strane, ovo razlikovanje bitno je i zbog odgovarajuće ocjene mogućih pozitivnih ili negativnih posljedica na tržišnu konkurenciju. Pri utvrđivanju pravne prirode zajedničkog ulaganja posebno je važno da se ocjenjivanje provodi na individualnoj osnovi svakog slučaja, naročito s obzirom da stvaranje zajedničkog ulaganja među privrednim subjektima često ima i pozitivne efekte na tržište.

Iz svega navedenog može se izvući generalan zaključak da je ovakav oblik udruživanja privrednih subjekata u današnjim okolnostima razvoja tržišne privrede potrebno podsticati, ali pri tom osigurati i efikasnu tržišnu konkurenciju, a sve u skladu sa odgovarajućom pravnom regulativom i praksom nacionalnih tijela za zaštitu tržišne konkurencije.

LITERATURA:

- Annual Report 2006. *United Nations Industrial Development Organization – UNIDO.*
- Austrijski građanski zakonik (1811)
- Grubišić, M. (2008). *Parametri ocjene uspješnosti zajedničkih poduhvata.* Magistarski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet
- <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/joint-ventures/Pages/joint-ventures.aspx>
- International Accounting Standard 36. *EC staff consolidated version as of 24.03.2010.*
- Kapural, M. (2008). Razgraničenje zajedničkog poduhvata (engl. *Joint venture*) kao koncentracije i kao sporazuma u pravu tržišnog natjecanja. *Pravo i porezi (RRF)*, Zagreb, 7/2008
- Langefeld–Wirth, K. (1990). *Joint ventures im internationalen Wirtschaftsverkehr.* Hajdelberg: Recht und Wirtschaft
- Marković–Bajalović, D. (2000). Joint venture u pravu konkurencije EU. *Pravo i privreda*, Beograd, 37 (5–8)/2000
- Marković–Bajalović, D. (2000). *Tržišna moć preduzeća i antimonopolsko pravo.* Beograd: Službeni list SRJ
- Marković–Bajalović, D. (2008). Pojam koncentracije privrednih društava. *Pravo i politika*, Fakultet za evropske pravno–političke studije Beograd, Centar za naučno istraživački rad, transfer znanja i izdavačku djelatnost Novi Sad–Sremska Kamenica, 2/2008
- Odluka Evropskog suda pravde 107/82 *AEG–Telefunken vs. European Commission*, ECR 1351, 25.10.1983.
- Regulativa Savjeta EEZ br. 4064/89 od 21. decembra 1989. godine o kontroli koncentracija između privrednih subjekata. *Službene novine Evropske unije*, O.J. L 395, 30.12.1989.
- Regulativa Savjeta EZ br. 1310/97. *Službene novine Evropske unije*, O.J. L 180, 9.7.1997.
- Regulativa savjeta EZ br. 139/2004 od 20. januara 2004. godine o kontroli koncentracija između privrednih subjekata. *Službene novine Evropske unije*, O.J. L 24/1, 29.1.2004.
- Schmitthoff, C. M. (1990). *The Law and Practice of International Trade.* London: Sweet & Maxwell, 9 edition
- Slučaj Komisije EU, *RSB/Tenex/Fuel Logistic*, IV/M 904, 1997.
- Stefanović, Z. (1998). Posao uz zajednički rizik – Joint venture. *Pravni život*, Beograd, 11/1998.

Tipurić, D., & Markulin, G. (2002). *Strateški savezi, Suradnjom poduzeća do konkurentske prednosti*. Zagreb: Sinergija

Ugovor o funkcionisanju Evropske unije (prečišćen tekst). *Službene novine Evropske unije*, O.J. C 115/47, 9.5.2008.

Van Bael & Bellis (2007). *Competition law of the European Community*. Kluwer law International

Varga, S. (2006). *Pravo konkurencije*. Novi Sad: Privredna akademija

Vasiljević, M. (1999). *Privredna društva – domaće i uporedno pravo*. Beograd: Udruženje pravika u privredi SR Jugoslavije

Vukmir, B. (1994). *Ugovori o zajedničkim ulaganjima*. Zagreb: Informator

Zakon o konkurenciji. *Službeni glasnik BiH*, br.48/05, 76/07 i 80/09

Aleksandar Bogojević, LL.M.

Expert adviser for competition, Competition Council of Bosnia and Herzegovina, Office for competition Banja Luka and PhD student at the Law College, Pan-European University Apeiron, Banja Luka, e-mail: bogojevic.a@gmail.com

Joint Venture and Market Competition

Abstract: In modern business of the business entities, on the EU market, as well as on the other national markets, it is joint venture is increasingly used as a form of joining of business entities. For a competition law basic question is an effect on the market competition of this joining of the business entities. The effects made by joint ventures on market competition may be positive, which is the case with the invention, the availability of new technologies, increasing of the efficiency, new products etc., or negative, which is the case with market separation or closing of the market for new participants. In European competition law there is an opinion that there is greater possibility of the negative effects on market competition when real or potential competitors make joint venture. Authority for protection of competition on two basis can evaluate joint venture. The first base is joint venture, which is evaluated as concentration of the business entities, and the second base is joint venture, which is evaluated as an agreement between business entities. This paper shall elaborate both basis, paying special attention on its demarcation, as well as the effects they have on market competition. In addition, the paper shall show and explain the most common modalities of the joint venture agreements, and point out their differences between them.

Keywords: business entities, market, competition, joint venture, concentration, agreement, market effects.